

Guido Dirven
AMSTERDAM

Sinds een jaar heeft Simone Scholte (25) een piercing in haar oor. Staat leuk, maar er is ook een onvoorziene bijkomstigheid: ze kan ineens haar AirPods niet meer op straat gebruiken, want die deden pijn op de plek van de piercing. Best even wennen, aangezien ze het liefst op de fiets met haar zusje of een vriend belde of naar de Talking Heads luisterde.

Wel hoort ze ineens weer wat er op straat gebeurt. "Ik ben nu meer onderdeel van de stad," zegt ze. "Het is fijn zonder, ik voel weer verbinding met anderen op straat."

Van noisecancelling koptelefoons tot EarPods. Wie in een willekeurige straat, op een plein of bij een station om zich heen kijkt, kan er niet omheen: de moderne mens vindt zijn weg door het leven terwijl zij of hij zijn oren uitschaakt voor de buitenwereld.

Meer dan ooit bewegen stedelingen langs elkaar heen zonder elkaar te horen. Terwijl juist dat geluid zorgt voor interacties op straat die waardevol zijn voor onderlinge verbinding en veiligheid.

Justus Uitermark, hoogleraar Stedelijke Geografie aan de Universiteit van Amsterdam, herkent dat afsluiten op straat door de moderne steding. Hij vindt het geen gunstige ontwikkeling. "Mensen die met een koptelefoon op de fiets zitten geven het signaal af dat ze niet geïnteresseerd zijn in hun omgeving, een beetje als wanneer je met een grote gebalde suv door de stad rijdt."

Opkomst van de industriële stad

Volgens Uitermark gebruiken mensen in de stad een koptelefoon om zich prettiger te voelen op straat. "Mensen waarderen het om in elkaars gezelschap te zijn, maar willen tegelijkertijd ook op zichzelf zijn. Ze zijn op die manier wel met anderen op straat, maar op een veel vluchtigere en door henzelf gecontroleerde manier."

Eerst even terug in de tijd. De neiging van stedelingen om zich af te sluiten van hun omgeving is al zo oud als de weg naar Rome. Of beter gezegd, zo oud als de opkomst van de industriële stad. Van ver voor de introductie van de koptelefoon dus.

In 1903 muntte de Berlijnse stadssocioloog

Georg Simmel de term 'blasé-houding'. Hij zag hoe de opkomst van grote industriële steden – met meer herrie, volle straten en dakloze mensen – voor een overdaad aan prikkels zorgde.

Zij die zich niet beschermden tegen al deze prikkels, gingen ten onder aan de veelheid ervan, stelde Simmel. Waar mensen vóór de industrialisering in kleinere gemeenschappen het straatleven helemaal in zich op konden nemen, waren mensen in steden ineens genoodzaakt prikkels te filteren.

Dit deden ze door de herrie van machines en gesprekken van anderen op straat te negeren, of in ieder geval een poging hiertoe te doen. Simmel zag hoe men de rand van de hoed tot over de wenkbrauwen op het hoofd drukte, enkel naar de eigen vossen keek, oogcontact met daklozen vermeed en zich afsloot. De steding werd op die manier *blasé* – afgestompt.

Daarbij kwam dat door de groei van steden inwoners elkaar ineens niet meer (her)kenden in de straten. De Duitse socioloog Ferdinand Tönnies beschreef dat proces in 1887 als een wisseling van *Gemeinschaft* naar *Gesellschaft* – van elkaar kennen en een emotionele band opbouwen in kleinere dorpen naar elkaar enkel nog aanspreken als men elkaar nodig heeft in de steden.

Rust en regelmaat in de drukte

Zo beschouwd is de opkomst van de koptelefoon geen aardverschuiving. Het is simpelweg een middel om te doen wat stedelingen al generaties doen: rust en regelmaat aanbrengen in de dagelijkse drukte en onvoorspelbaarheid van het leven op straat.

Dat is hoe schrijver, onderzoeker en criticus René Boer het ook ziet. Boer schreef het boek *Smooth City*, dat gaat over hoe de stad verwordt tot een perfecte en controleerbare omgeving door de focus op schone, veilige en goed functionerende steden. Dit schuurt, stelt hij, want juist onverwachte elementen maken volgens Boer de stad interessant en waardevol.

"Mensen verwachten tegenwoordig van de stad dat die schoon, rustig en ordelijk is, een soort hypercomfort. Ze willen graag in de stad wonen, maar tegelijkertijd de rust van het plat-

Filter Het effect van koptelefoons op het leven in de stad

Fijne bubbel of asociale afsluiting?

De moderne mens vindt zijn weg door de stad met oortjes of een koptelefoon. Maar wat doet het met de stad als bewoners zich afsluiten voor hun omgeving? 'Mensen waarderen het om in elkaars gezelschap te zijn, maar willen tegelijkertijd ook op zichzelf zijn.'

illustratie Van Santen & Bolleurs

Lezersoproep: koptelefoon of niet?

Het Parool vraagt zich af: luister jij ook graag onderweg naar muziek of een podcast, ondanks dat je je hiermee afsluit voor wat op straat gebeurt? Vind je dat zelfs wel prettig? Of dompeld je je volledig onder in de stad en alle geluiden en ontmoetingen die daarbij horen? Stuur je onderbouwde reactie naar hethoogstewoord@parool.nl of app naar 06-2993251. Vermeld je naam en woonplaats daarbij. Reacties kunnen worden geplaatst op parool.nl en in de krant.

Over dit artikel

Voor dit artikel zijn achtien Amsterdams milieus (geboren tussen 1980-2000) geïnterviewd. Deze leefstijlscategorie is gekozen omdat zij opgroeienden zonder de vanzelfsprekendheid van koptelefoons, maar wel gewend zijn aan het gebruik ervan. Onder koptelefoons worden binnen dit artikel alle apparaten bedoeld die alleen de gebruiker van geluid voorzien. Dat gaat van kleine oortjes tot grote noisecancelling koptelefoons.

Cities hoe veiligheid in de stad ontstaat door onderling vertrouwen. Dat vertrouwen wordt volgens Jacobs opgebouwd door oogcontact, maar juist ook doordat mensen elkaars gesprekken opvangen en uit de korte interacties die daaruit voortvloeien. Dat gaat dus verder dan het directe gevaar van fietsen zonder het verkeer te horen.

Verbonden voelen

David Schiefer en Jolanda van der Noll, twee toonaangevende Duitse onderzoekers op dit gebied, stellen dat samenhang in de stad ontstaat op straat – volgens hen als mensen zich verbonden voelen en zich met elkaar bemoeien.

Denk bijvoorbeeld aan buurtbewoners die in een park toerist erop aanspreken dat zij hun afval niet zomaar op straat moeten gooien. Daarbij moet het om te beginnen voelen als 'hun park' waar ze iets over te zeggen hebben, en is het gedeelde belang dat het park schoon blijft. Hoogleraar Justus Uitermark verwacht dat het gebruik van oortjes of koptelefoons inderdaad van invloed is op de veiligheid en de samenhang in het Amsterdamse straatbeeld. Maar hij ziet ook dat koptelefoongebruik bij individuele gevallen een positief effect kan hebben: "Op persoonlijk niveau kan de koptelefoon ervoor zorgen dat bijvoorbeeld een vrouw niet in een gesprek of situatie terechtkomt waarin zij zich onveilig voelt."

Een gevoel van vreugde

Daarnaast boeten we met koptelefoongebruik misschien in aan verbinding in de openbare ruimte, maar dat hoeft niet te betekenen dat verbondenheid als geheel verdwijnt. Die kan weer ontstaan op andere plekken of op andere manieren – wellicht juist online. En het is ook niet zo dat mensen helemaal niet meer publiek zijn als ze een koptelefoon dragen, zegt Uitermark: "Mensen kijken elkaar ook aan, alleen zijn ze publiek op hun eigen voorwaardelen."

Een koptelefoon dragen kan voor sommige mensen bijdragen aan een gevoel van vreugde. Zo zegt Tobias Schmitz (32) uit De Baarsjes: "Als het mooi weer is luister ik graag naar *Volare*, een prachtig nummer waardoor de dag er direct nog mooier uitziet." En voor Sophie Patrick (31) uit Noord is tijd met een koptelefoon op goed beste-tijd: "Ik luister graag naar educatieve podcasts over mijn werk als psycholoog als ik onderweg ben, zodat ik die tijd nuttig besteed."

Voordelen of niet: hoewel haar oor inmiddels is geheeld, geniet Simone Scholte weer van het volledig opgaan in de stad. Met piercing, zonder koptelefoon. "Ik heb meer gesprekken met mensen als ik onderweg ben, of als er iets grappigs gebeurt op straat lach ik er nu samen om met anderen," zegt zij. "Mensen op straat zijn niet meer anonieme poppetjes zonder verhaal of plot. We hebben nu een gezamenlijk plot."

teland ervaren," zegt Boer. Een tegenstrijdige verwachting vindt hij, maar technologie als de koptelefoon brengt mensen gevoelsmatig dichtert bij dit ideaal.

Dat verklaart hoe Hannah Kleykamp (27) uit Amsterdam-Noord haar koptelefoon gebruikt: "Als ik op de pont sta en mijn koptelefoon op heb, ben ik in mijn eigen bubbel. Dan heb ik niets te maken met de mensen om me heen."

Buiten met haar koptelefoon muziek luisteren is voor haar een manier om alleen te zijn terwijl ze fysiek wel degelijk wordt omringd door anderen. "Dan kan ik nog even rust pakken, ook al ben ik al buiten de deur."

Yessica Gallegos Carballo (30) uit West zegt: "Ik luister altijd op straat naar een podcast, anders stopt mijn hoofd niet en blijf ik maar piekeren."

Restauranteigenaar Kora Bertels (37): "Ik moet op mijn werk al heel sociaal zijn, dus gebruik ik mijn oortjes op straat als signaal om te laten zien dat ik niet aanspreekbaar ben." Of Koen de Groot (31): "Ik grijp meestal naar mijn koptelefoon als mensen heel luid een gesprek aan het voeren zijn, dat vind ik vreselijk irritant."

Controle van de omgeving

Wie zonder koptelefoon over straat gaat, wordt blootgesteld aan alles wat Amsterdam aan geluid te bieden heeft. De ene dag word je uitgescholden op de fiets, voel je je onveilig of raak je gefrustreerd van iemands luidruchtige drag, de andere dag word je vrolijk van lachende mensen op een terras of heb je onverwachts een mooi gesprek.

Maar wie neemt die gok nog, als de koptelefoon de mogelijkheid biedt om de omgeving te controleren? Zeker is dat dankzij de koptelefoon negatieve prikkels worden uitgeschakeld, zoals piekerende gedachten of herrie van anderen. Dat heeft een nadeel voor de stadse omgeving. Volgens René Boer gaan stedingen elkaar pas zien en begrijpen als mensen volledig aanwezig zijn én openstaan voor alle geluiden die het

'Ik luister altijd op straat naar een podcast, anders blijf ik maar piekeren'

'Zonder koptelefoon heb ik meer gesprekken met mensen als ik onderweg ben'

stadleven biedt: "Als je wilt participeren in de stad, moet je gesprekken opvangen, met omgemaak dealen, je moet luisteren en je onderdompelen in wat de stad geeft."

Boer vergelijkt de veelheid aan koptelefoongebruikers met overtoerisme. "Dat zij er in grote getale zijn, vormt een probleem. Amsterdamers begrijpen deze groepen niet meer, omdat ze niet de kans hebben ze te leren kennen. Ze zijn niet bereikbaar, het worden zo stromen zombiën."

Je als steding afsluiten voor andere stadsgebruikers kan effect hebben op de veiligheid. Journalist en schrijver Jane Jacobs beschreef in het gure New York van de jaren zestig in haar boek *The Death and Life of Great American*